

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Osztályozás

Tárgy

728,3

Szerző:

Cím: *Budavári séta*Forrás: *Új Idők*

Bp

(Hely)

1936 x 4

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Személy

Helyszám

"1936"

Budavári séta

Pásztor Mihály könyvet írt *Buda és Pest a török uralom alatt* címmel és ebben a nagyon érdekes, önálló forráskutatások alapján készült munkában megjelenítő erővel tárja elénk a török uralom s az 1686-i ostrom után, porából meg-elevenedő Buda és Pest feltámadását. A könyv különösen Buda és Pest barátai számára, regénynél is érdekesebb, Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatala adta ki a dr. *Illyefalvi Lajos* szerkesztésében megjelenő Statisztikai Közlemények 73. kötetének 1. számaként. Egyik fejezetét itt közöljük. Azok, akik szívesen sétálnak a Vár romantikus utcáin és bástyáin, ha elolvasták, egészen más szemmel fogják nézni a nagy magyar mult emlékeitől ékes, szent hegyet.

A török uralom után körülbelül a régi útvonalak mentén épült újjá és fejlődött tovább Budavára. Utcái terei, sikátorai és zugai jóformán ugyanazok ma is, mint a török időkben, sőt Mátyás király óta sem sokat változhatott a város úthálózata és alaprajza. A Vár-hegy gerincén déltől északnak, a királyi palotától a Bécsikapu felé haladtak akkor is a fő útvonalak, akárcsak manapság. Csak az utcák neve változik meg időnként és a házak mások ma, mint voltak régen. Eredeti mivoltában egyetlen épület sem maradt meg. Sokat többől építettek újjá, soknál viszont elég volt a toldozás, az átformálás, a tatározás is, de fundamentuma, beosztása sok várbeli háznak ma is a régi. Csak a megfiatalító festék, a meszelés friss rajta, mely le akarja tagadni az idők múlását.

Nagyon sok várbeli ház falában még a kövek és téglák is régiek. Középkori magyar urak palotáinak köveiből építettek új házakat, új palotákat a török uralom után Budavár új urai. Van utca, melyben minden második-harmadik ház kapualja, ajtókerete, kőboltozata, bolthajtása vagy félfülkéinek gótikus kódísze Középkori emlék, mely valamikor a Garák és Czilleiek, a Kanizsaiak és Kontok, a Czobor, meg a Báthory nemzetség palotáit díszítette.

Az Országház-utca 20. számú lakóházának (ma dr. Baacsák György tulajdona) homlokzata és kapualja az 1400 körüli időkre emlékeztet és az Országház-utca 13. számú házának egyik földszintes keresztboltozatos lakószobája (most a lengyel követség lakik benne) szinte érintetlenül megőrizte a XV. század hangulatát.

Az Országház-utca 2. számú házának (gr. Pongrác Jenőé) kapucarnoka a XV. század végéről és az Országház-utca 26. számú

háze (a m. kir. kinestáre) a XV. század elejéről való. Az Uri-utcai házak közt is sok van, melyek régi emlékeket őriznek. Az Uri-utca 34. számú ház (gr. Zichy Györgyé) falfülkéi, valamint az Uri-utca 36. számú házának (özv. Szirmay Józsefnéé) gótikus falfülkés kapualja egyaránt a XV. századra emlékeztet. Az Uri-utca 38. számú házának (a Budai Nöegvleté) kapualja, falfülkéi és az Uri-utca 64. számú házán (dr. Bárczy István államtitkáré) látható pillérek és falrészek a XIV. századból maradtak ránk; míg az Uri-utca 40. számú ház (dr. Hirsch Alberté) kapucarnoka, falfülkéi és ajtókerete a késői középkor hangulatát revelálják.

Arányi Lajos, a kórbonctan egykori professzora a budapesti tudományegyetemen, ki kedvtelésből elismerésre méltó tevékenységet fejtett ki a régészeti kutatás terén is, 1877-ben 74 budai házban talált figyelemre többé-kevésbé méltó középkori részleteket. (Kézirat a Műemlékek Országos Bizottsága gyűjteményében.) E házak közül azonban máig már sokat lebontottak.

Zsigmond és Mátyás király Budavarában volt háza, palotája nemcsak a főnemeseknek, hanem a főpapságnak is. Rupp Jakab helytörténeti kutatásai nyomán megpróbáltuk kinyomozni egyik-másik nagy úr palotájának a helyét. Eszerint József kir. herceg mai palotájának helyén állottak Stibor vajda, meg a Szent Zsigmond prépostság házai. A királyi istállók helyén állott a tárnokház és Zsigmond király híres csonkatornya.

A honvédelmi minisztérium és a honvédelőparancsnokság helyén délfelől a Szent Zsigmond temploma, mellett a Szent Zsigmond-prépostság házai, valamint Rozgonyi Simon országbíró és Perényi nádor háza állott. A Dísz-tér 1. és 2. számú házának helyén (ma a külügyminisztérium palotája) Kanizsai Miklós, a Dísz-tér 3. számú háza helyén (ma a hg. Batthyány hitbizományé) Czobor Gáspár, a Dísz-tér 9–10. számú ház helyén (ma gr. Széchenyi Gézáé) a veszprémi püspök, a Dísz-tér 12–13. számú ház helyén (gr. Edelsheim-Gyulai Lipóté) Balog István erdélyi vajda háza állott. Az Uri-utca 3. számú ház helyén (ma özv. báró Podmaniczky Gyulánéé) Gara Miklós nádor, az Uri-utca 58. számú háza helyén (ma Sigray Antal grófé) Perényi nádor háza, az Uri-utca 62. számú ház helyén (ma a hercegprímási palota) Márton puszkacsináló háza állott. Az Uri-utca

64—66. számú háza (Dr. Bárczy István államtitkáré) Zápolya János szepesi grófé volt 1507-ben. Az Űri-utca 49. számú ház Báthory Istváné és Andrásé, az Űri-utca 43. számú ház (ma gróf Károlyi Antalé) helyén Szent Pál temploma, az Országház-utca 5. számú ház helyén (báró Piret de Bihain Gyuláné) a pénzverő ház; az Iskola-tér 2. számú ház helyén Kont Miklós nádor háza, a Tárnok-utca 2. számú ház helyén Cudar Péter, Tótország bánjának háza, a Tárnok-utca 6. számú ház helyén Korvin János hercegé; a Tárnok-utca 22—24. számú ház helyén pedig gróf Czillei Hermann háza állott.

A hatvanas években az orvosok és természetvizsgálók pesti kongresszusán Arányi Lajos orvosprofesszor vetette föl azt az ideát, hogy azokat a várbeli házakat, melyek helyén valamikor nevezetes épületek állottak, emléktáblával kellene megjelölni. Az egyetemi ifjúság felkapta az ideát és megindította a gyűjtést az emléktáblák költségére. A M. Tudományos Akadémia és M. Történelmi Társulat így helyezett el hűsz emléktáblát a budavári házakon. Ez emléktáblák szövege főképpen Rupp Jakab kutatásaira támaszkodik. Rupp egyik-másik megállapításának helyességét azonban Némethy Lajos 1885-ben az Archeológiai Értesítőben megjelent tanulmányában kétségbevonta és azt ajánlotta, hogy revideálják az emléktáblák szövegét. A Magyar Tudományos Akadémia ki is küldött egy bizottságot, de ötven év alatt semmi sem történt ebben a dologban.

Ki tudja, hová lett Zsigmond és Mátyás király tönkrelövéldözött várpalotájának sok-sok kőcsipkéje, márvány-torzója, melyet az 1686-i nagy diadal után betelepedett olasz és német építőmesterek a romjaiból megelevenedett főváros új házaiba beleépítettek? Vagy talán nem is mindent építettek bele az új házakba. Hauszmann Alajos, a mai királyi palota építőművésze azt mondta, hogy a „rombaldott“, helyesebben romlásnak engedett Mátyás-korabeli paloták márványanyagát a török alatti és utáni időkben, amidőn a várfalakat újból felépítették, kétségkívül mészégetésre, a habarchoz használták fel. Ez majdnem bizonyos, mert 1896-ban a Lógodi-utcai támaszfal alapozásánál négy mészégető kemencére akadtunk, melyek környezetében összedarabolt márványtöredékek nagy halmaza volt.

Ezek a házak különben harmadfél-száz esztendő alatt sok-sok metamorfózison mentek keresztül. Az idő és divat sokat változtatott

rajtuk, aminthogv a lakosság kicserélődésével maga a város is, de azért az elmúlt idők történelmi levegője, hangulata lebeg ma is Budavár házai felett.

Nagy-Boldogasszony gyönyörű temploma uralkodik a városon ma is ugyanúgy, mint Mátyás idejében. Finom kőcsipkés fogazatos, karesú tornya vigyáz Budavár álmódzó házaira. Mert olyan Buda, mint egy álmóváros, mely a régi idők káprázatából él, illuzióiból táplálkozik és Korvin Mátyás ragyogó korszakáról álmódzik.

A bástyák és a város falai ölelték körül és foglalták gyűrűbe a Várat, melybe négy kapun és három lépcsőn át juthattak be azok, kik a Várhegy oldalán kígyózó és kapaszkodó girbe-görbe, keskeny utcákon az alsóvárosból felfelé igyekeztek. A Krisztinaváros felé a Fehérvári-kapu, meg a „Márvány-lépcső“ vezetett, a Horvátvárosba és Újlak, meg Óbuda felé a Bécsi-kapun át jutott az ember, kelet felé, a Vizivárosba a Vizi-kapun, meg a „Fedett-lépcsőn“, a Halászárosba a Jezsuita-lépcsőn, a Tabánba pedig a Várkapun át jutottak a várbeliek.

A Várkapu az egykori királyi palota mögött Budavár legdélibb részén állott. A török időkben az idegen követeket ezen a kapun át bocsátották a basa elé. A Fehérvári-kapu ott állott, ahol most a Palota-út bekanyarodik a Várba. A Bécsi-kapu a mai Bécsikapu-tér szájánál volt, az országos levéltár új palotája mellett, a Vizi-kapu a Jezsuita-lépcsőn, a Tabánba a Várkapun át jutottak a várbeliek.

Mikor az új időkben lebontották a város falait és kapuit, mintha megfosztották volna Budavárát exkluzivitásától. A város egységét, egyéniségét és intim jellegét teljesen megzavarják a modern idők építészetének produktumai. A régi házak közül kirínak a magasratörő új középületek és bérházak, a pénzügyminisztérium és az országos levéltár romantikus stílusú új palotái. A modernizálás következménye az is, hogy Budavárában most 1165 a rendes lakás, de 1600 a hivatali helyiség és iroda száma. Tulajdonképpen csak 1113 lakásban laknak, de hogy nem minden várbeli ház mágnásház és magánpalota, az mutatja legjobban, hogy az 1165 rendes lakás közül csak 327-ben van fürdőszoba és csak 260-ban van külön szobája a cselédnek.

